

АГРОЕКОЛОГІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ В ОРГАНІЧНОМУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Я.В. Галінський, аспірант
Полтавська державна аграрна академія
halinskyasp@gmail.com

Визначення сільськогосподарських угідь, придатних до органічного землеробства та виробництва органічної сільськогосподарської продукції, є актуальним завданням в умовах

його розвитку. Окрім того, в даний час оцінка ґрунту за показником її впливу на ріст і продуктивності рослин вважається недостатньою. Для його характеристики необхідно залучати більш широкий комплекс показників та критеріїв, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності між собою. Якісний (здоровий) ґрунт повинен, поряд із забезпеченням продуктивної складової, зберігати якість навколишнього середовища і не загрожувати здоров'ю людей. Однією з цілей органічного землеробства є підтримання і розвиток якості ґрунту, його родючості. Це забезпечується залежністю фермера від нього і, навпаки, стан ґрунту залежить від фермера та обраного ним методу господарської діяльності [1].

Для виявлення придатних до органічного землеробства сільськогосподарських угідь необхідна їх оцінка у спеціалізованій лабораторії. За результатами лабораторного аналізу визначаються фізичні, хімічні та біологічні властивості ґрунту, забрудненість важкими металами, радіонуклідами, пестицидами, нітратами. Потім ці результати наносяться на карту, що дозволяє виробникам визначитися з технологічними особливостями процесу виробництва.

На сьогодні районування території України щодо її придатності до вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції було здійснено В.І. Кисілем [2]. Так, регіони України поділяються на непридатні, обмежено придатні та придатні для ведення органічного виробництва (рис. 1).

Окремі питання структурування областей України за видами органічного виробництва здійснено Т.О. Чайкою. У загальній кількості всіх сертифікованих проєктів органічного виробництва у 2013 р. найбільшою є частина таких видів діяльності як рослинництво (33,6%), переробка (24,8%), торгівля (16,4%) і заготівля дикорослих рослин (7,1%). Іншими видами органічного агровиробництва займається незначна частка операторів ринку органічної продукції: виробництво добрив та засоби захисту рослин – 9 проєктів (4%), тваринництво – 8 (3,5%), бджільництво – 4 (1,8%).

Рослинництво найбільш розвинуто у Київській (18,4%), Херсонській (10,5%), Чернігівській (9,6%), Харківській (8,4%), Вінницькій (9,2%) областях, що відповідає спеціалізації сільського господарства регіонів. При цьому сільськогосподарські землі Херсонської області, за дослідженнями В. Кисіля [1], придатні для вирощування екологічно чистої продукції, Миколаївської області – придатні на 40%, Харківської – придатні не більше, ніж 30%, Вінницької області – обмежено придатні приблизно на 60%, Чернігівської області – обмежено придатні на 50% (рис. 1). В Київській, Чернігівській і Житомирській областях

сільськогосподарські землі є лише до 30% обмежено придатними для вирощування екологічно чистих зернових культур.

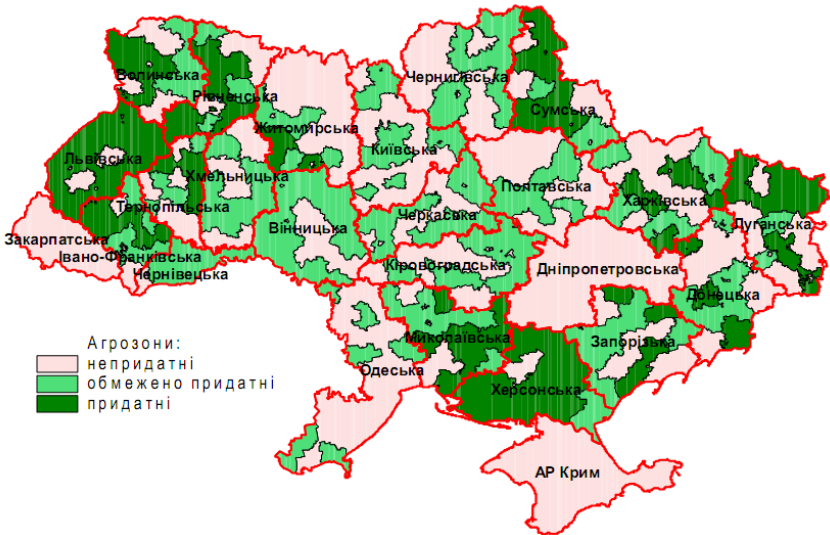

Рис. 1. Придатність території України для вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції

Джерело: дані [2].

З метою переробки органічної продукції сертифіковано 56 проектів у 21 області України. При цьому вони, головним чином, сконцентровані у Київській (17,9%) і Херсонській (16,1%), областях. Торгівля, експорт та імпорт, як вид діяльності в органічному виробництві, має свої особливості, відмінні від процесу виробництва, оскільки в останньому головну роль відіграють природно-кліматичні умови. Для торговельних умов головним фактором розвитку є географічне розташування та налагодженні шляхи збуту органічної продукції (головним чином, експорт).

Так, Київська область, в якій сертифіковано 27% проектів з торгівлі органічною продукцією та 30% – з експорту (імпорту), має розвинуту дорожньо-транспортну мережу. Херсонська область, в якій знаходиться 21,6% проектів з торговельної діяльності органічною продукцією відповідно до стандартів EU Organic і NOP, завдяки виходу у Чорне море може експортувати органічну продукцію до Турції (сертифікуючий орган ЕТКО контролює 88,9% виробників).

Подібні можливості є у Автономній Республіці Крим (вихід у Чорне море), Закарпатській, Івано-Франківській та Рівненській областях (кордон зі Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Білорусією).

Заготівлею органічних дикорослих рослин в Україні займаються 16 виробників з 10 областей, з яких у: гірській місцевості – 6, зоні Лісостепу – 5, Поліссі – 3, Степу – 2. Більше 90% продукції експортується у європейські країни у свіжому, сушеному або замороженому вигляді: чорниця, ожина, малина, лісова полуниця, смородина, бузина, гриби, волоські горіхи, лікарські трави, фіточаї тощо. Переробкою дикорослих рослин займаються 5 виробників у Київській, Закарпатській та Львівській областях.

Тваринництво за органічними стандартами представлено у Київській і Чернігівській (по 2 виробника), Вінницькій, Волинській, Львівській і Тернопільській областях (по 1 виробнику). Добрива та засоби захисту рослин для органічного агровиробництва виробляються у Житомирській (6 виробників), Київській і Донецькій областях, Автономній Республіці Крим (по 1 виробнику). Бджільництво сертифіковано в Автономній Республіці Крим (2 виробника), Одеській та Чернігівській областях (по 1 виробнику).

Таким чином, дослідження Т.О. Чайки показали, що за останні 3 роки у 2 областях України зникли виробники органічної продукції: Запорізькій – 4 оператори, що спеціалізувалися на переробці, Сумській – 2 оператори за напрямом рослинництво та 1 – заготівля дикорослих продуктів. У Луганській області виробники органічної сільськогосподарської продукції взагалі відсутні. Це пов'язано з несприятливими екологічними умовами, які обумовлені розташуванням на території області 1500 підприємств та установ вугільної, металургійної, машинобудівної, хімічної, нафтохімічної енергетичної промисловості. На ці підприємства приходить приблизно 80% викидів забруднюючих речовин в атмосферу, тоді як їх частка не перевищує 11% від загальної кількості. Сільськогосподарське освоєння Луганської області значно вище, ніж в цілому в Україні і складає більше 80%.

Це порушило екологічну рівновагу між окремими видами угідь – лугами та пасовищами, ріллею, лісами, болотами і водними екосистемами. З метою поліпшення стану земель в області розроблена «Програма еколого-ландшафтної системи землеробства в Луганській області на період до 2010 року», згідно з якою передбачалося скорочення площі ріллі на 313 тис. га, які мають на схилах більше 5° [5].

На нашу думку, практика ведення сільського господарства в Україні свідчить про зниження врожайності та валових зборів продукції рослинництва, що свідчить про відсутність системного підходу – врахування погодних умов, ґрунтової родючості, технології обробітку сільськогосподарських культур за територіями, дотримання сівозміни та відновлення родючості ґрунту. Це свідчить про необхідність диференційованого використання природних і біологічних ресурсів землеробства в умовах зростаючого дефіциту вологи та ґрунтової родючості.

Отже, підвищення рівня екологічної стійкості земельних ресурсів можливо через оптимізацію їх структури в системі агроекологічного районування, яке, на нашу думку, являє собою територіальну диференціацію з урахуванням ресурсів сільськогосподарського виробництва та стану природного середовища з метою виявлення шляхів і методів стабілізації та покращення екологічної ситуації на тій чи іншій території.

При агроекологічному районуванні виникає необхідність оцінки дії факторів природного середовища не тільки на види сільськогосподарських рослин, що вирощуються, а й на шкідливі для них види фауни та флори. Так, в історії сільського господарства достатньо прикладів, коли сільськогосподарська культура не отримувала поширення в найсприятливіших для неї ґрунтово-кліматичних умовах через масове ураження хворобами та шкідниками. Тому знання «біологічного оптимуму» потенційно шкідливих або, навпаки, корисних для тієї чи іншої культури видів є дуже важливим при вирішенні питань агроекологічного районування територій.

При агроекологічному районуванні необхідно використовувати можливості географічної та біологічної взаємокомпенсації за рахунок виділення територій гарантованого та ризикованого виробництва сільськогосподарської продукції, оптимізації співвідношення кормової бази та видової структури тваринництва в кожній ґрунтово-кліматичній зоні, вибору культур і сортів-замінників тощо.

Таким чином, подальший розвиток органічного виробництва в аграрному секторі економіки не можливий без науково-обґрунтованого агроекологічного районування територій, визначення пріоритетних сортів сільськогосподарських культур і використання ресурсозберігаючих технологій, враховуючих якісний стан ґрунту.

Література

1. Органічне землеробство: з досвіду ПП «Агроекологія» Шишацького району Полтавської області : практичні рекомендації / [С. С. Антоненць, А. С. Антоненць, В. М. Писаренко та ін.]. – Полтава : РВВ ПДАА, 2010. – 200 с.
2. Кисіль В. І. Біологічне землеробство в Україні: проблеми і перспективи / В. І. Кисіль. – Харків : Штрих, 2000. – 161 с.
3. Чайка Т. О. Розвиток виробництва органічної продукції в аграрному секторі економіки України : монографія / Т. О. Чайка. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. – 320 с.
4. Заббарова А.Ш. Формирование и распределение интеллектуальной ренты в современной российской экономике : автореф. дис. на соиск. науч. степени к-та эк. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / А.Ш. Заббарова. – Казань, 2007. – 33 с.